

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного, цивільного та комерційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

КРИПТОВАЛЮТА ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

студентки 2 курсу, 8 м групи,

спеціальності 081 «Право»,

спеціалізації

«Цивільне право і процес» _____

Кубрак Альбіни Дмитрівна

Науковий керівник

к.ю.н., _____

Коренюк Ольга Олександрівна

Гарант освітньої програми

д.ю.н. _____

Примак Володимир Дмитрович

Київ-2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІДНЕСЕННЯ КРИПТОВАЛЮТИ ДО ОБ’ЄКТІВ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ.....	6
1.1. Поняття і місце криптовалюти серед об’єктів цивільного права.....	6
1.2. Види криптовалют.....	16
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТИ ЯК ОБ’ЄКТА ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ.....	24
2.1. Нормативно-правове регулювання обігу криптовалют.....	24
2.2. Особливості здійснення правомочностей власниками криптовалют.....	33
Розділ 3. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТ.....	Ошибка! Закладка не определена.40
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	46

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Доступність та стрімкий розвиток цифрових технологій призводять до нових трансформацій, які відбуваються у сучасному світі. Прикладами таких процесів можуть слугувати видача заробітної плати державним службовцям США в біткоїнах, або ж використання їх як альтернативи банківським рахункам і пластиковим карткам в країнах Азії. Сьогодні криптовалюта приймається до оплати в багатьох ресторанах і готелях світу. Україна також не лишилась осторонь та потрапила під вплив популярності криптовалюти: українці розраховуються за послуги та покупки біткоїнами в ІТ сфері, на АЗС, в інтернет-магазинах одягу та техніки тощо.

24 листопада 2020 року вперше з 2017 року курс біткоїна досяг позначки в 19 тисяч доларів, таким чином, у листопаді біткоїн подорожчав майже на 40%, а загалом з початку року – на 160%. Стрімкий попит на цей вид інструменту грошово-кредитної політики був зумовлений здатністю застосовувати криптовалюту без фінансових посередників, а також відсутністю централізованого контрольного органу щодо її емісії та обігу.

Але незважаючи на існуючу популярність та можливість вибору сфер використання криптовалюти, все ще залишається проблема відсутності нормативно-правового акту, який би встановлював правовий режим криптовалюти в нашій державі. Така невизначеність сутності та природи виникнення криптовалют призводить до проблем її застосування на національному та міжнародному рівнях.

Саме тому на шляху вирішення проблеми комплексного врегулювання правовідносин, що виникають у зв'язку з обігом віртуальних активів в Україні, для визначення прав та обов'язків учасників ринку віртуальних активів, засад державної політики у сфері обігу віртуальних активів, 2 грудня 2020 року в першому читанні Верховною Радою України було прийнято за основу проект Закону «Про віртуальні активи» [45].

Підґрунтям для дослідження стали дані, отримані у процесі аналізу низки нормативно-правових актів та наукових праць вітчизняних та зарубіжних науковців серед яких: А.І. Агапова [4], К. Безверхний [5], Я. Белінська [6], І.А. Брижань [8], С.В. Васильчак [11], І. Верес [12], О.С. Власюк [13], О. Дікарев [6], М.П. Дубина [12], А.Г. Дудко [13], В.А. Капліна [18], М.В. Куницька-Іляш [11], А. Кушинова [6], І.В. Міняйленко [8], А.С. Метелиця [8], О. Лов'як [18], Т. Лозова [31], Ю. Я. Самагальська [53], В. Скрипник [56], С. Чаплян [64], Г. Ярега [12], А. Burnie [68], J. Burnie [68], F. Boehm [69], P. Pesch [69]. та ін.

Мета дослідження. Автор випускної кваліфікаційної роботи ставить за мету на основі проведеного комплексного аналізу наукових досліджень, вітчизняного та зарубіжного законодавства прийти до висновків теоретичного характеру, та розробити рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства України у сфері правового регулювання криптовалюти як об'єкта цивільних прав.

Для досягнення поставленої мети було поставлено такі **завдання**:

- дослідити поняття та з'ясувати місце криптовалюти серед об'єктів цивільного права;
- визначити види криптовалют;
- проаналізувати нормативно-правове регулювання обігу криптовалют;
- встановити особливості здійснення правомочностей власниками криптовалют;
- визначити правовий статус учасників ринку та користувачів у сфері віртуальних активів;
- дослідити міжнародний досвід правового регулювання обігу криптовалют.

Об'єктом дослідження виступають правовідносини, що виникають у сфері обігу криптовалют.

Предметом дослідження є криптовалюта як об'єкт цивільних прав.

Методи дослідження. Основним методом дослідження в роботі є аналіз відповідних нормативно-правових актів та науково-теоретичних джерел, що стосуються криптовалюти як об'єкта цивільних прав. Відповідно до формально-

логічного методу в дослідженні застосовується категоріально-понятійний апарат та закони логіки. Метод логічного аналізу використовувався для встановлення змісту та спрямованості норм законодавства, які регулюють відносини, що є предметом дослідження. Порівняльно-правовий метод застосовується в ході порівняння різних наукових позицій, а також нормативно-правових положень щодо визначення дефініцій «криптовалюта». В ході розробки пропозицій щодо удосконалення правового регулювання обігу криптовалюти як об'єкта цивільних прав застосовується формально-юридичний метод.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному дослідженні основних проблем правового статусу криптовалюти, порівнянні нормативно – правових актів, що стосуються створення та діяльності цієї віртуальної валюти, виявленні недоліків, розбіжностей законодавства щодо унормування статусу криптовалюти і наведенні пропозицій по удосконаленню українського законодавства щодо цього об'єкта цивільних правовідносин.

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті «Криптовалюта як об'єкт цивільних прав», що опублікована у збірнику наукових статей «Цивільне та комерційне право : виклики сьогодення». К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. С. 23-29.

Практичне значення полягає у можливості застосування отриманих теоретичних положень та розроблених практичних висновків в науковій сфері для проведення подальших наукових досліджень, у навчальному процесі під час проведення занять, у законотворчій діяльності з метою вдосконалення чинного законодавства.

Структура випускної кваліфікаційної роботи обумовлена метою і предметом дослідження та авторським підходом до розгляду обраної теми. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, які включають в себе два підрозділи, висновку та пропозиції, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 55 сторінок, із яких основна частина роботи займає 46 сторінки. Список використаних джерел складається з 80 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІДНЕСЕННЯ КРИПТОВАЛЮТИ ДО ОБ'ЄКТІВ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

1.1. Поняття і місце криптовалюти як об'єкта цивільного права

Перша криптовалюта з'явилася ще в 2009 році, але справжній старт ринку криптовалют було дано в 2013 році, коли він почав привертати увагу громадськості [64]. Проте, станом на жовтень 2020 року в Україні не вироблено єдиного підходу до встановлення юридичної природи віртуальної валюти [27, с.1002].

Системний аналіз положень Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) та законодавства України свідчить про відсутність законодавчого визначення поняття криптовалюти у нормах чинного законодавства України. Зазначене обумовлює потребу звернутися до наукових напрацювань. Насамперед, зауважимо, що сама назва «криптовалюта» походить від англійського «cryptocurrency» і практиками розглядається як різновид цифрової валюти, емісія та облік якої засновані на асиметричному шифруванні і застосуванні різних криптографічних методів захисту, таких як «Proof-of-work» та/або «Proof-of-stake» [41, с.210].

У той же час, аналіз наукової літератури за темою дослідження свідчить про відсутність однастайності серед науковців стосовно визначення дефініції «криптовалюта» та дає змогу визначити декілька різних підходів з цього приводу:

1) це цифрова або віртуальна валюта, яка використовує криптографію для забезпечення безпеки (А. І. Агапова, А. О. Сігайов) [4, с.135];

2) це вид цифрової валюти, емісія та облік якої засновані на асиметричному шифруванні і застосуванні різних криптографічних методів захисту (асиметричне шифрування даних з використанням публічних та приватних ключів) (Ю. Я. Самагальська) [52, с.235].

3) це віртуальна валюта, захищена криптографією, швидка і надійна система платежів та грошових переказів, заснована на новітніх технологіях і невідконтрольна жодному уряду (С. В. Васильчак, М. В. Куницька-Іляш, М. П. Дубина) [11];

4) це віртуальна, універсальна, децентралізована та конвертована цифрова грошова одиниця, якою можна здійснювати розрахунки за реальні товари, роботи, послуги, а також яка може бути системою накопичення, зберігання та вкладання грошових засобів, яка захищена криптографічним кодом, а емісією якої може займатися кожен бажаючий, зберігаючи свою анонімність, а дані про здійсненні взаєморозрахунки наявні у кожного учасника з неможливістю їх фальсифікації (Н. С. Танклевська, В. С. Петренко, А. С. Карнаушенко) [58];

5) це тип віртуальної валюти, який використовує криптовалюту для перевірки та захисту транзакцій, які у вигляді цифр записуються в розподілену книгу, наприклад, блокчейн (І. С. Пилипенко) [40, с.35];

6) це віртуальне джерело фіктивного капіталу (Т. Ковальчук, К. Паливода) [24, с. 4];

7) це електронна валюта, в якій технологія шифрування використовується для регулювання, випуску одиниць валюти і підтвердження переказу коштів (І. Ситник, Т. Бодарева) [57, с. 57].

На нашу думку, жодне з наведених вище тлумачень криптовалюти не можна вважати досконалим. Хоча, нам більше імпонує визначення запропоноване Ю. Я. Самагальської з огляду на те, що воно найбільш повно відображає сутність криптовалюти.

Необхідно зазначити, що погляди представників органів державної влади й управління різних країн світу щодо правового статусу криптовалюти різняться кардинально. Одні вважають, що різновиди криптовалют слід використовувати як платіжний засіб, як це зробила Японія, інші ж думають, що криптовалюту необхідно визнати об'єктом речових прав [54].

Ми є прихильниками другого підходу виходячи за наступних міркувань.

Відповідно до ч. 1 ст. 177 Цивільного кодексу України об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага. Звідси випливає, що перелік об'єктів цивільних правовідносин, відповідно до ст. 177 Цивільного кодексу України, є відкритим. Разом з тим, з огляду на те, що перелік об'єктів цивільних правовідносин, відповідно до ст. 177 Цивільного кодексу України, є відкритим, криптовалюта може бути кваліфікована і як окремий об'єкт (*suigeneris*), але тут цілком можливим є застосування речових прав за аналогією та віднесення криптовалюти до різновиду майна (така правова фікція, наприклад, існує щодо електроенергії, яка розглядається, як річ). Такий підхід не суперечить вітчизняній концепції права власності. Так, об'єктом права власності, відповідно до ст. 316 ЦК України, є річ (майно), а, згідно зі ст. 190 ЦК України, майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. При цьому, заслуговує уваги думка В. В. Посполітак, що правильніше говорити про певний нематеріальний актив, правова природа якого має ще досліджуватися, але який може бути об'єктом цивільних прав за статтею 177 та 178 Цивільного кодексу України [41, с.213].

На нашу думку, варто погодитися з В. А. Капліною у тому, що криптовалюта вміщує ознаки інших об'єктів цивільних прав, що перелічені в ст. 177 ЦК України [19, с.34].

Зрозуміло, що криптовалюта не є річчю в матеріальному сенсі, оскільки немає матеріального втілення, але деякі види криптовалюти можна віднести до «майнових прав». Так, стейблкоїни, які є різновидом криптовалют, прив'язані до запасів звичайних валют або фізичних товарів (золота, нафти) і курс обміну яких схильний до коливань менше, ніж звичайні криптовалюти, в залежності від механізму забезпечення та гарантованості такі види криптовалют можна розглядати як нову форму речей або майнові права [57].

Спробуємо з'ясувати можливість віднесення криптовалюти до тих чи інших об'єктів цивільного права. В першу чергу – до грошей. Ч. 1 ст. 192 закріплює, що

законним платіжним засобом, обов'язковим до приймання за номінальною вартістю на всій території України, є грошова одиниця України – гривня. На підставі такого категоричного формулювання норми, можна зробити висновок, що криптовалюта не може бути віднесена до поняття «гроші».

Криптовалюта не є електронним платіжним засобом, оскільки не емітується банками чи іншими фінансовими установами централізовано, а є результатом майнінгу окремих осіб [12, с.14]. Майнінг криптовалют (від англ. mining - видобуток) - це процес створення цифрових валют. Але не варто порівнювати його з емісією грошей, адже в майнінгу закладені певні функції та завдання для виконавця. Справа в тому, що більшість криптовалют працюють за принципом децентралізації. Це означає, що всі транзакції в мережі не обробляються якимось одним центральним органом, наприклад, у вигляді звичного для нас Національного або Центрального банку, а будь-користувачем, підключеним до мережі. А для того, щоб у користувачів була мотивація витратити свій час і комп'ютерні потужності для обробки операцій - система створює, і нараховує майнеру винагороду у вигляді криптовалюти або її частини за певну кількість оброблених транзакцій.

Більшість криптовалют працюють на технології блокчейн, тобто кожна транзакція містить інформацію про всі проведені раніше операції в мережі з моменту створення цифрової валюти. Тому, складність обробки транзакцій з криптовалютами постійно зростає, до того ж винагороду отримує лише один майнер, який перший обробив операцію. Таким чином, майнінг - це не спекуляція і гра, а серйозна робота, що вимагає певних знань; інвестиція, яка може принести як прибуток, так і збиток.

У свою чергу Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 № 2346-ІІ, визначає електронні гроші як одиниці вартості, що зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, аніж тим, хто їх випускає, і є грошовим зобов'язанням у готівковій або безготівковій формах. Випуск електронних грошей може здійснювати виключно банк, на якого покладаються обов'язки з їх погашення [2].

Через свої технології Bitcoin і не потрапляє під українське визначення поняття «електронні гроші», оскільки не містить зобов'язання емітента з його погашення, не має єдиного емісійного центру, не прив'язаний до жодних готівкових чи безготівкових коштів. У свою чергу, «безготівкові кошти», за українським законодавством, можуть існувати виключно у формі записів на банківських рахунках. Банки не беруть участі в процесі емісії та обігу криптовалют, тому Bitcoin не може вважатись «коштами». Не потрапляє Bitcoin і під визначення «платіжна система», оскільки основною та обов'язковою функцією платіжної системи є проведення переказу коштів, тоді як через електронний гаманець здійснюється переказ виключно Bitcoin, який, як ми вказали вище, коштами не є [18, с.98].

Криптовалюти, незалежно від їх видової приналежності до тих чи інших криптомонет, і сьогодні можуть вільно відчужуватися, переходити від одного суб'єкта цивільно-правових відносин до іншого через їхні властивості. Але таке унеможлиблюється тим, що криптовалюта за своєю сутністю є піринговою мережею, тому той же біткоїн поширюється завдяки технології блокчейн.

Необхідність мати доступ до великої кількості інформації, що лежить на інших комп'ютерах, спочатку породила локальні мережі. Це допомогло на деякий час, але об'єднати таким чином велику кількість комп'ютерів виявилось неможливим. Можливість же доступу до файлів, можливо наявних у інших користувачів, виглядала досить непогано. Тому була запропонована система, що дозволяє приймати і передавати файли з кожного комп'ютера, з яким є зв'язок і на якому є певне програмне забезпечення. Такі системи отримали назву р2р або пірингових (peer-to-peer) мереж. Це означає, що ви, маючи деякі файли, які можуть бути цікаві комусь ще, дозволяєте бажачим їх у вас скопіювати, а натомість отримуєте файли. Блокчейн - це технологія обробки, зберігання інформації та ідентифікації клієнтів. Дослівно з англійської блокчейн (blockchain) перекладається, як «ланцюжок блоків», а сама технологія була запропонована в 2008 році Сатоши Накамато (псевдонім людини або групи дюлей) [53]. Головні особливості блокчейн технології:

- прозорість - в блокчейні зберігаються дані про всі проведені операції за всю історію створення системи (криптовалюти)
- стабільність - ви не можете видалити або замінити інформацію «заднім числом», а тільки здійснити нову угоду
- незалежність - інформація зберігається не на одному центральному сервері, а на безлічі комп'ютерів учасників мережі.

Роботу блокчейну можна зіставити з Torrent - функціонування системи відбувається в режимі P2P (peer to peer - комп'ютерна мережа, де всі учасники рівноправні). Коли ми завантажуюмо фільм з трекеру, центральний сервер не використовується. Файл безпосередньо завантажується з комп'ютера такого ж учасника торрента, як і ви. Аналогічно і в blockchain. Усі транзакції проводяться між учасниками мережі безпосередньо. А здійснюються вони за рахунок того, що їхні комп'ютери під'єднані до однієї мережі - блокчейн.

На думку В. Скрипника, криптивалюта, на відміну від безготівкових грошей, які з точки зору цивільного права представляють насамперед права вимоги, з правовою невизначеністю її статусу такими правами не наділена. До того ж транзакції з безготівковими коштами відстежуються банком, а обіг криптовалют можна контролювати лише за допомогою криптографії. Реєстри транзакцій з криптовалютою ведуться її власниками. Інакше кажучи, обліковуються операції з криптовалютою користувачами мережі, а не якимось фінансовим інститутом як третьою особою, яка має довіру. Довірливе ставлення до криптовалют ґрунтується на впевненості в криптографічному захисті, а також на обліку всіх без винятку транзакцій, електронні записи фіксації яких не можуть бути підмінені або замінені без видимого втручання. Підтверджують транзакції електронні підписи кожного попереднього та кожного наступного власника відповідної криптовалюти. Кожна транзакція авторизується цифровими підписами, а процедура (порядок) транзакцій забезпечується блокчейном.

Обіг криптовалют здійснюється додаванням до ланцюжка транзакцій з конкретною криптовалютою нових даних. Платіж оперується через вказівку власником віртуальної грошової одиниці нової публічної адреси на ній і її

підписання своїм приватним ключем. Анонімність транзакцій забезпечується тим, що публічними стають лише дані про транзакцію, без якої-небудь прив'язки до особистості її учасників. Віртуальні грошові одиниці зберігаються у віртуальному гаманці, розміщеному або на персональному комп'ютері користувача, або на віддаленому серверові. Втрата гаманця з різних причин (втрата комп'ютера, його крадіжка, несправність жорсткого диска) позбавляє власника віртуальних грошей, що зберігаються в цьому гаманці. У зв'язку з їх віртуальним характером криптовалюти не можуть бути предметом позики як грошові кошти, а також як речі, визначені родовими ознаками, оскільки не є предметами матеріального світу та не існують у фізично відчутній формі. Відповідно, віртуальні грошові одиниці, титульні знаки як одиниця обчислення обсягу майнових прав не можуть бути предметом права, а отже, і предметом зобов'язання, правовідносини з виникнення (порушення) якого регулюються нормативно-правовими актами, у тому числі й Цивільним кодексом України. За таких обставин права на віртуальні грошові одиниці обчислення майнових прав не можуть сьогодні підлягати захисту в межах цивільно-правових відносин [55, с.40].

Перейдемо до з'ясування можливості віднесення криптовалюти до цінних паперів. Насамперед, зазначимо, що ч. 1 ст. 194 ЦК України цінний папір визначає як документ установленної форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємовідносини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, яка має права на цінний папір, та передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам.

Зважаючи на вказане вище, дискусійною видається думка про те, що криптовалюта може бути прирівняна до бездокументарних цінних паперів, оскільки по-перше, вона представлена у вигляді програмного коду, а не електронного документу, встановленого зразка, який містить необхідну закріплену у законі інформацію; по-друге, у власника криптовалюти не може

виникати відносин з емітентом криптовалюти в силу децентралізованості; по-третє, криптовалюта не передбачає виплату дивідендів або процентів [57].

У криптовалюти відсутні ознаки документа та емітента, а саме: не має установленної форми документа з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, не має визначення взаємовідносин емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, яка має права на цінний папір, та не передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливості передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам. А отже, криптовалюта не може бути цінним папером. Крім того, у криптовалюти відсутні ознаки документа у вигляді грошових знаків, відсутній емітент, а також відсутня мета виготовлення. Таким чином, криптовалюта не може бути визнана грошовим сурогатом [5, с.36].

Отже, враховуючи фізико-технічні особливості криптовалюти, її не можна віднести до цінного паперу, адже вона являє собою набір закодованої інформації, який не має чіткої форми; не емітується ніким, а створюється в результаті роботи спеціального комп'ютерного забезпечення; не створює зобов'язань для особи, яка стає власником добутих «монет».

Що ж стосується того чи можна віднести криптовалюту до таких об'єктів цивільного права як результати робіт, послуг, то варто вказати таке. Результатами робіт вважаються дії, внаслідок яких створюються нова річ або відновлюються чи поліпшуються властивості існуючих речей. А під послугами розуміють дії суб'єктів цивільного права, унаслідок здійснення яких задовольняються відповідні потреби інших осіб. З окреслених вище особливостей криптовалюти вбачається, що криптовалюта не може виступати ані результатом роботи ані послугою.

Не можна віднести криптовалюту й до об'єктів права інтелектуальної власності. Адже криптовалюта не є результатом творчої інтелектуальної діяльності людини та не вирішує конкретну практичну задачу [58]. Можна зробити висновок про відсутність у криптовалюти такої умови охороноздатності, як характер результату інтелектуальної, творчої діяльності людини та

констатувати наявність інвестиційної ознаки, яка полягає у придбанні криптовалют на біржі з умовою подальшого заробітку на стрибках курсу криптовалюти, адже вона є доволі волатильним феноменом.

Ще одним об'єктом цивільних прав, подібним до якого може бути досліджуваний нами об'єкт є інформація. Відповідно до ч. 1 ст. 200 ЦК України, інформацією є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. На думку Капліної, в цьому аспекті якраз простежується схожість криптовалют з інформацією, адже перша також може бути збережена на матеріальних носіях, серед яких науковиця виділяє холодні та паперові криптогаманці. Холодний криптогаманець являє собою певний зовнішній накопичувач, на якому зберігаються «монети», а паперовий криптогаманець містить спеціальні ключі доступу, які необхідні для отримання від інших користувачів чи для відправлення їм криптовалют. Також криптовалюта може набувати статусу інформації в системі блокчейн, адже вона є відомістю про операції, які здійснюються з її використанням та відображається в електронному вигляді, зокрема на сайті blockchain.com. [19, с.31-33].

Таким чином, з огляду на природу цього об'єкта, криптовалюта не підпадає під законодавчі визначення електронних грошей, платіжних засобів, валютних цінностей, грошових сурогатів, цінних паперів, інформацію, об'єкти права інтелектуальної власності, результати робіт, послуг. На інші передбачені законом об'єкти біткоїн та альткоїн несхожі. Отже, криптовалюта може бути об'єктом цивільних відносин як інше нематеріальне благо.

Загальновідомим для цивілістичної науки є те, що будь-які речі, як і інші об'єкти цивільних прав, можна вільно відчужувати або вони можуть також вільно переходити від одного суб'єкта цивільних правовідносин до іншого на підставі різних цивільно-правових угод і інших юридичних фактів у порядку універсального правонаступництва (спадкування, реорганізація юридичної особи) або іншим способом. Подібні речі закон визнає такими, що необмежені в обігу, тому можуть виступати як об'єкт будь-яких абсолютних і відносних цивільно-правових відносин і належати будь-яким суб'єктам цивільного права. Окремі

різновиди речей з точки зору національної та громадської безпеки, охорони економічних інтересів держави, забезпечення здоров'я населення тощо обмежені в обороті (зброя, сильнодіючі отрути тощо). При цьому ті речі, які відповідно до чинного законодавства не можуть бути предметом цивільно-правових угод, вважаються вилученими із цивільного обороту. У зв'язку з указаним питання про місце криптовалюти в цій системі об'єктів цивільних прав залишається відкритим [55, с.39].

Разом з тим, можна погодитися з думкою І. Верес та Г. Яреги про те, що криптовалюта може бути предметом окремих договорів, наприклад, договору купівлі-продажу, міни, дарування тощо [12, с.14].

Не менш цікавим є питання щодо того, чи може криптовалюта вважатися товаром. Легальне визначення поняття «товар» міститься у різних нормативних актах, у кожному з яких характерні риси цього поняття визначаються основною метою правовідносин, що виникають із приводу цього об'єкта. Так, у статті 655 ЦК України під товаром розуміється будь-яке майно, що є предметом договору купівлі-продажу. Також криптовалюта певною мірою виконує деякі функції товару: комерційну (є об'єктом обміну); фінансову (є джерелом прибутку); правову (виступає об'єктом договірних відносин). Проте хоча її й можна вважати продуктом праці (якщо вона є результатом операційної діяльності – майнінгу) та об'єктом купівлі-продажу, вона не задовольняє ні особисті ні виробничі людські потреби, тобто не має споживчої вартості. Аналіз наведених положень дозволяє дійти висновку, що під товаром може розумітися будь-який об'єкт, призначений для оплатної передачі, тобто це може бути будь-яке майно, робота, послуга, нематеріальне благо тощо. За такого підходу криптовалюта як різновид майна цілком відповідає ознакам товару та може виступати предметом договору міни за наявності зацікавленості однієї сторони в обміні свого товару (майна, роботи, послуги) на криптовалюту. Таким чином, криптовалюта може бути кваліфікована як різновид майна, що виступає товаром або є предметом договору міни. Тому учасниками цивільного обороту цілком можуть бути укладені такого роду договори з обміну криптовалюти на будь-яке інше майно, роботи або послуги,

хіба що отримати судовий захист прав, що виникають з такого договору, буде доволі складно, оскільки сьогодні самого поняття криптовалюти не закріплено на законодавчому рівні, і, навіть якщо застосовувати законодавство за аналогією, важко визначитися з вартістю такого майна, оскільки порядку її визначення законодавством не передбачено. Власне, така ситуація складається на сьогодні в судовій практиці. Так, позовні вимоги особи, якою було укладено договір міні, що передбачав обмін робіт на товар, під яким, згідно з договором, розумілася визначена договором кількість цифрової продукції Bitcoin, що є предметом господарського обігу, вироблена в процесі майнінгу та об'єктивно виражена за допомогою комп'ютерного програмування у формі цифрових записів, облік якої ведеться колективно в публічній базі BlocNchain невизначеною кількістю учасників за чітко завданим алгоритмом, не були задоволені на тій підставі, що позивачем був обраний неправильний спосіб захисту порушеного права, оскільки не можна вимагати передачі віртуальних речей, що не мають ознак матеріального світу [46]. Незважаючи на окремі рішення, в більшості рішень криптовалюта розцінюється українськими судами не як платіжний засіб, а як актив, а договір купівлі-продажу або поставки, де засобом платежу за товари (роботи, послуги) сторонами визначається криптовалюта розцінюються судами як договори міні. При цьому судами робиться акцент на тому, що Bitcoin не є річчю в розумінні ст. 179 Цивільного кодексу України та не має ознак матеріального світу, не є продукцією, не є майновими правами, не має індивідуальних ознак. А оскільки такий предмет договору не можна ідентифікувати, визначити його ознаки матеріального світу, суд приходить до висновку, що такий предмет не може бути об'єктом судового захисту.

Необхідно зазначити про те, що для цивільно-правової легалізації біткоіна як об'єкта цивільних прав необхідно, щоб кожен учасник цивільних правовідносин мав відкриту інформацію про емітента, порядок емісії та операцій з приводу криптовалюти. Відносини, пов'язані з криптовалютами та цифровими, віртуальними активами є невизначеними на сьогодні. Односудової судової практики на разі не має, Верховний суд також не висловився з цього поводу.

1.2. Види криптовалют

Розглядаючи питання криптовалютних відносин, слід зазначити, що на даний момент існує більше 500 видів криптовалют. Загальна капіталізація криптовалют у 2015 р. становила 5,4 млрд. дол. США, але найбільшого поширення набули лише Bitcoin і Litecoin.

Прийнято виділяти два основних типи віртуальних валют: конвертована (відкрита) і неконвертована (закрита) віртуальна валюта. Суть даної класифікації віртуальних валют полягає в можливості їхньої конвертації у фіатні валюти, і навпаки.

Віртуальна валюта – це створюване майно, яке обліковується за допомогою застосування інформаційно-телекомунікаційних технологій; не номіноване в валюті держав, яке може використовуватися невизначеним колом осіб для здійснення платежів, що не відноситься до електронних грошових коштів і законних засобів платежу [16]. Науковці використовують термін «віртуальна валюта» як цифрове вираження вартості, яке можна використовувати в цифровій формі й котре функціонально прагне виступати як засіб обміну, одиниці обліку й зберігання вартості [27, с. 107]. Віртуальні валюти можуть виступати як засіб обміну в реальній торгівлі товарами, що впливає на реальний ВВП і повинно бути прийнято до уваги під час оцінки наслідків впливу віртуальних валют на реальну грошову масу. Вплив віртуальних валют на реальну пропозицію грошей залежить від ефекту заміщення віртуальною економікою реального сектору економіки та від ефекту витіснення віртуальними валютами реальних грошей.

22 жовтня 2015 року за наслідками розгляду звернення Європейським судом справедливості прийнято рішення по справі C-264/14, яке містить такі висновки [47]:

1. «... не існує єдиного емітента віртуальної валюти. Натомість вона створюється мережею за допомогою спеціального алгоритму. Система дозволяє

забезпечити анонімність власників і переказів між ними. «Біткоін адреси» виступають аналогами банківських рахунків» (п. 11 Рішення).

2. «... на відміну від електронних грошей, віртуальним валютам притаманні власні одиниці обліку, як, наприклад, «1 біткоін» (п. 12 Рішення).

3. «... не може вважатись «матеріальним майном» у розумінні ст. 14 ПДВ Директиви ЄС, оскільки віртуальна валюта може виступати лише платіжним засобом» (п. 24 Рішення).

4. «... перекази віртуальних валют можуть бути здійснені без залучення банків чи фінансових установ» (п. 37 Рішення).

5. «... віртуальна валюта «біткоін» не може вважатись поточним банківським рахунком, депозитним рахунком, платежем чи грошовим переказом. На відміну від грошових чеків, боргових зобов'язань, інструментів кредитування біткоін виступає прямим платіжним засобом між суб'єктами розрахунків» (п. 42 Рішення).

6. «... єдиним призначенням віртуальної валюти «біткоін» є здійснення розрахунків між суб'єктами відносин» (п. 52 Рішення).

7. «... віртуальна валюта «біткоін» не може вважатись цінним папером або інструментом, що посвідчує право на майно» (п. 55 Рішення) [31, с.107].

Власне в даний час існує більше двох тисяч криптовалют, сукупна ринкова капіталізація яких становить кілька сотень мільярдів доларів. У січні 2016 року загальна ринкова капіталізація криптовалютного ринку становила близько 7,5 млрд доларів США, а в січні 2018 року вона досягла свого найвищого значення – більше 750 млрд доларів США за два роки. В даний час, станом на травень 2020 року, він коливається на рівні близько 250 мільярдів доларів США, а щоденний обсяг торгів криптовалютами перевищує десятки мільярдів доларів США [78].

З огляду на те, що в межах даного дослідження немає можливості розглянути кожен із видів, зважаючи на обмежений об'єм роботи, наведемо їх класифікацію та розглянемо більш детально лише найбільш поширені види криптовалют.

Зокрема, науковці пропонують таку класифікацію криптовалют:

1. за метою створення:

- а) цільова криптовалюта, процес реалізації яких пов'язаний зі спрямованістю на кінцевий результат. Метою створення, в даному випадку, можуть бути шахрайство, переслідування фінансового інтересу (інвестиційні), експериментальні цілі (тестування нових технологій) та інші;
- б) нецільова криптовалюта, створення яких відбувається в результаті технічного збою [39].

2. за ступенем активності:

- а) активна криптовалюта, що не досягла верхньої межі емісії, і / або є потенційно перспективною для інвестицій;
- б) неактивна криптовалюта, яка досягла верхньої межі випуску і не викликає інвестиційної привабливості на біржі [25].

3. за видами:

- а) оригінальна криптовалюта - в процесі створення якою, на момент розробки, використовувався оригінальний вихідний код, відмінний від раніше реалізованих криптовалют;
- б) форк - вид криптовалюти, процес створення якого пов'язаний або з технічним збоєм, або, в процесі створення яких використовувався вже існуючий вихідний код, тобто код інший криптовалют [49].

4. за типом регулювання, тобто наявності центрального адміністратора:

- а) централізована - система, в якій адміністратор має право регулювання, здатний внести зміни в процес емісії для контролю криптовалюти;
- б) децентралізована система (також розподілена система) - система, в якій відсутній центральний регулюючий орган, або орган у якого є механізм управління [15].

5. по наявності інновацій:

- а) інноваційна криптовалюта, в момент створення яких використовується нереалізована раніше технологія;
- б) неінноваційних криптовалюта, створена за допомогою раніше реалізованих технологій [70].

6. залежно від визнання державою, тобто наявності чинного законодавства, яке визначає статус криптовалюти:

а) регульована, статус якої визначений та закріплений нормативно-правовими актами держави;

б) нерегульована криптовалюта, статус якої не визначений і не закріплений нормативно-правовими актами держави.

7. по типу творця - ким була розроблена і реалізована:

а) авторська криптовалюта, створена певним приватною особою, організацією або державою;

б) анонімна криптовалюта, авторство якої не вдається підтвердити [51];

с) криптовалюта створена у результаті технічного збою [25].

У той же час, на нашу думку, найбільш логічну класифікацію криптовалют розробили А. Burnie, J. Burnie та А. Henderson. Зокрема, вони усі криптовалюти пропонують розподілити на декілька груп:

а) crypto-transactions (з англ. дослівно «крипто-транзакції») – це криптовалюти, які призначені для операцій, пов'язаних із придбанням реальних товарів чи послуг, які розроблені для подолання залежності від центральних органів управління, скорочення кількості транзакцій, поліпшення масштабності та підвищення ліквідності. Яскравим прикладом такого типу криптовалют є Bitcoin;

б) crypto-fuel (з англ. дослівно «крипто-паливо») – це криптовалюти, які дають можливість розробникам на їх основі (як паливо) створювати децентралізовані додатки на базі blockchain, що працюють за принципом «розумних контрактів». Прикладами таких криптовалют є Ethereum, Ethereum Classic, EOS тощо;

в) crypto-voucher (з англ. дослівно «крипто-ваучер») – це криптовалюти, токени яких дають право на попередньо визначений актив. Наприклад, 1 токен криптовалюти Tether є обмінним на 1 долар США. Отож, курс Tether прив'язаний до курсу долара США й не містить великих коливань курсу [67, с. 27–29].

Зауважимо, що однією з перших крипто валют вважають E-gold, яка була заснована у 1996 році для проведення міжнародних електронних платежів [69]. У

цілому, такі цифрові валюти, як E-gold, слугували електронними розписками про розміщення певної кількості золота на зберігання в компанії емітента цієї валюти. У цей період з'явилася низка подібних цифрових валют, але вже у середині 2000-х рр. велика їх кількість була заборонена через використання у шахрайських цілях.

У 2008 році програмістом чи групою програмістів під псевдонімом Satoshi Nakamoto був створений Bitcoin, який став першою одноранговою децентралізованою електронною системою готівки. Bitcoin (далі-BTC) станом на сьогодні залишається найпопулярнішим. BTC (від англ. bit – мінімальна одиниця інформації, а coin – монета). На нього припадає 70% капіталізації від усіх криптовалют [52, с.235]. Біткоїн має найбільшу ринкову капіталізацію затьмаривши всі інші криптовалюти в цьому списку [53].

Глобальне розповсюдження біткоіна почалось у 2014 р., коли про продаж власних продуктів за криптовалюту з метою збільшення обсягів продаж повідомили бізнес-гіганти «Microsoft», «Dell», «Greenpeace», «Virgin Galactic», «Wikipedia». Зокрема, «Microsoft», уклавши партнерську угоду з «BitPay», додав биткоїн до списку валют, що можуть бути використані в якості оплати цифрового контенту, у тому числі мобільного, а також оплати за ігри та підписку «Xbox».

Не зважаючи на те, що Bitcoin може бути конвертований у суверенну валюту, його не можна обміняти в будь-якому банку, його не можна поставити на депозит чи отримати в ньому кредит. Лише деякі спеціальні банкомати в деяких країнах можуть видати Bitcoin. Вищенаведені ознаки не дають можливості визначити криптовалюту як повноцінні гроші. Однак для потреб бухгалтерського обліку, якщо криптовалюта купується з метою придбання реальних товарів чи послуг, то її слід обліковувати на рахунках грошей або їх еквівалентів. Зокрема, для таких потреб пропонується створити новий субрахунок 336 «Криптовалюта для потреб придбання товарів та послуг». Але в цьому питанні залишається невирішеним, як юридично підтвердити те, що криптовалюта купується для потреб придбання реальних товарів чи послуг [16, с.168].

Користувач Bitcoin самостійно вибирає ступінь участі в мережі. Можлива офіційна реєстрація і використання своїх справжніх паспортних даних, створення

Bitcoin-гаманця, що забезпечить безпеку власника рахунку, а можлива і анонімна участь з використанням одноразових рахунків з миттєвими транзакціями, без жодних даних і документів, що звісно є менш захищеними. Для автентифікації (з грец. αὐθεντικός – реальний або істинний) – процедури встановлення належності користувачеві інформації в системі пред'явленого ним ідентифікатора використовується криптографічні токени. Це електронні ключі, що посвідчують особу-користувача рахунку. Токени можуть забезпечувати навіть безпечний цифровий підпис. Варто зазначити, що втрата ключа в режимі анонімності призведе до втрати криптовалюти [52, с.236-237].

Біткоіни сьогодні досить активно розповсюджуються в Україні, вільно відчужуються та переходять від одних суб'єктів цивільних відносин до інших. Контролювати ці процеси можна лише за допомогою криптографії (наука про математичні методи забезпечення конфіденційності, цілісності і автентичності інформації) і взагалі саме здійснення транзакцій та ведення обліку здійснює безпосередньо власниками, а не фінансовими інститутами. Сам обіг транзакцій відбувається шляхом приєднання нових даних у формі ланцюжка. Особливістю даного процесу є його анонімність, що робить неможливим обмеження чи навіть встановлення законодавчої заборони використання віртуальної валюти [51, с. 40]. Виходячи з цього, відсутність законодавчого закріплення питання створює проблеми у забезпеченні та реалізації прав та обов'язків учасників даних відносин, а також створює значні можливості порушень, незаконної діяльності, відмивання доходів тощо [59, с.356].

Біткоіни посідають Основну частку ринку криптовалюти. Однак крім біткоінів існує понад дві тисячі видів криптовалют, що іменують альткоінами. За останніми даними на світовому ринку функціонує 2396 альтернативні валюти [54].

Ethereum (Ефір, ефіріум) – це криптовалюта для Ethereum, децентралізованої платформи, яка може виконувати «розумні контракти» між однорангових вузлами. На відміну від інших криптовалют, автори не обмежують роль ефіру платежами, а пропонують його, наприклад, в якості засобу для обміну

ресурсами або реєстрації угод з активами за допомогою розумних контрактів, зокрема автори назвали ефір «криптотопливом» для виконання розумних контрактів тимчасовою мережею [49].

Ефіріум (ETH, Ethereum) - це платформа з відкритим кодом на основі блокчейну, яка дозволяє розробникам створювати та розгортати децентралізовані програми. Основна перевага ethereum перед біткойнами полягає в тому, що перший забезпечує підтримку різних типів децентралізованих додатків. Ефіріум займає другу позицію після біткойнів за рівнем ринкової капіталізації. За рік вартість платформи Ethereum зросла більш ніж удвічі. Біткойн та Ефіріум конкурують на ринку цифрових валют [71, с.245].

Litecoin (Лайткойн) – схожий на біткойн, його можна добувати, використовувати в якості валюти і платити за товари і послуги [51]. Цей тип криптовалюти створюється без централізованого адміністрування, а також є форком біткойна. За обсягом капіталізації лайткойн стабільно входить до чотирьох найкращих криптовалют [71, с.245].

Неймкойн (NMC) був випущений в середині квітня 2011 року на основі біткойн-коду, який зазнав незначних змін. Максимальний ліміт монет - 21 мільйон одиниць. Ціна NMC демонструє відносну стабільність у 50 центів за один Neumkoin. Кількість куплених монет 12,6 млн. [72, с.245].

Ripple – являє собою систему валових розрахунків у режимі реального часу, обмін валюти і мережу грошових переказів [53].

Dash (DASH) – це криптовалюта, яка приділяє особливу увагу конфіденційності (з використанням технології анонімності) і швидкості (транзакції). Dash захищає вашу конфіденційність за допомогою анонімної транзакції, яку ви робите по мережі, використовуючи технологію, розроблену командою Dash під назвою DarkSend [59].

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТИ ЯК ОБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

2.1. Нормативно-правове регулювання обігу криптовалюти

Необхідність правового регулювання криптовалюти в Україні сьогодні зумовлена такими проблемами, які останнім часом виявили себе на практиці:

1. Відсутність регулювання не дозволяє платникам єдиного податку приймати розрахунки безпосередньо в криптовалюті, а для платників ПДВ операції з криптовалютами оподатковуються ПДВ. Таким чином, регулювання цієї ситуації змогло б позитивно вплинути на ріст кількості користувачів криптовалют в Україні.

2. У зв'язку з невизначеностями в національному законодавстві сервіси, де українці можуть вільно купляти криптовалюту (наприклад, Coinessa), працює на основі англійського права. Проте позитивний підхід до регулювання криптовалюти створив би привабливий клімат для такої комерційної діяльності в Україні.

3. Відсутність роз'яснень досліджуваного терміна в чинному законодавстві створює для правозастосовних органів, правоохоронних зокрема, простір для зловживань і підміни понять.

4. Визначення криптовалюти державою як активу, який має грошову цінність, надало б можливість його власникам захищати свої майнові права на криптовалюту в суді, який сьогодні вважає її віртуальним (неіснуючим) майном [47].

Крім того, проведені дослідження роблять наголос на тому, що використання криптовалют у фінансовому обороті має сталу тенденцію до зростання в майбутньому [35, с.29]. А отже, питання нормативно-правового регулювання обігу криптовалюти вимагає якомога швидшого розв'язання. Не дивлячись на широку популярність та актуальність, обіг криптовалюти має як

певні переваги, так і не позбавлений недоліків. Основними перевагами цього виду валют є відкритий код алгоритму, який дозволяє добувати її кожному бажаючому, відсутність єдиного цифрового банку і контролю за транзакціями, а також те, що вона має децентралізований характер і її неможливо підробити[66, с.125].

Але попри всі переваги і різноманітність поширення біткоінів, їхні перспективи достатньо неоднозначні. При цьому, основним недоліком є незахищеність власників криптовалюти в Україні, що обумовлюється відсутністю належного нормативно-правового регулювання цієї сфери в Україні. Адже, попри численні спроби та законопроекти, нині відсутній спеціальний закон який би врегулював у повній мірі обіг криптовалюти. На законодавчому рівні питання криптовалют в Україні залишається невирішеним.

Цікаво, що наша країна входить до топ-14 країн з найбільшою кількістю користувачів крипторахунків. Але використання криптовалюти в Україні фактично є поза законом [53, с.241]. Невизначеність правового статусу віртуальних активів призводить до того, що фізичні та юридичні особи, які мають у своїй власності віртуальні активи, фактично позбавлені ефективного способу захисту свого права власності на такі активи [36, с.202].

Зауважимо, що вперше, офіційна позиція держави стосовно криптовалют в Україні з'явилась 10 листопада 2014 року, коли Національний Банк України в «Роз'ясненні щодо використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти «Bitcoin»» зазначив, що розглядає криптовалюту як грошовий сурогат, який не має забезпечення реальною вартістю і використання якого, фізичними та юридичними особами на території України, як засобу платежу заборонено відповідно до ч. 2, ст. 32 Закону України «Про Національний Банк України» [51]. Через місяць був оприлюднений лист № 29-208/72889 від 8 грудня 2014 року [29], в якому НБ України наголосив, що «всі ризики за використання в розрахунках «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin несе учасник розрахунків із ними».

З часом позиція Національного банку України щодо сутності криптовалюти змінилася. Зокрема, у 2018 р. НБУ у листі від 22.03.2018 р. № 40-0006/16290

робить висновок про те, що криптовалюта не може бути визнана грошовим сурогатом [30].

Державна фіскальна служба Україна (далі – ДФС) у індивідуальній податковій консультації № 282/К/99-99-13-01-02-14/ПК від 25.01.2019 р. «Щодо порядку оподаткування доходів деяких операцій» зазначає, що «природа криптовалют не дозволяє визнати їх ні грошовими коштами, ні валютою і платіжним засобом іншої країни, ні валютною цінністю, ні електронними грошима, ні цінними паперами, ні грошовим сурогатом» [19]. Позицію НБУ було підтримано Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку і Національною комісією, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг. 06 грудня 2019 року Верховною Радою України було прийнято Закон «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», який набуває чинності 28 квітня 2020 року (далі Закон) [2]. Закон регулює використання віртуальних активів в Україні. Відтепер віртуальний актив – це цифровий вираз вартості, яким можна торгувати в цифровому форматі або переводити, і який може бути використаний для платіжних або інвестиційних цілей.

Необхідно зазначити, що з 2017 року в країні здійснюються неодноразові спроби легалізації віртуальної валюти, для чого до Верховної Ради України вносяться законопроекти з метою врегулювання правовідносин щодо обігу, зберігання, володіння, використання та проведення операцій за допомогою криптовалют, а також визначення загальних засад функціонування та правового регулювання ринку криптовалют в Україні. Такими Проектами Законів є:

1) «Про обіг криптовалют в Україні» (№ 7183 від 06.10.2017), внесений на розгляд народними депутатами України І. А. Єфремовою, Л. Л. Денісовою, І. П. Рибак та ін. Так, у пункті 1 частини 1 статті 1 Проекту Закону «Про обіг криптовалют в Україні» [45] № 7183 від 06.10.2017 «криптовалюта» визначається як «програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни, відомості про який вносяться

та зберігаються у системі блокчейн в якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду)». Слід зазначити, що визначення певної речі об'єктом власності та (або) предметом певного договору не може розглядатися як його особлива ознака, яка відрізняє саме цю річ від усіх інших, що має відображатися у визначенні цієї речі;

2) «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» (№ 7183-1 від 10.10.2017) [44], внесений на розгляд народним депутатом України С. В. Рибалкою. У п. 1 ч. 1 ст. 1 цього проекту криптовалюта визначається як децентралізований цифровий вимір вартості, що може бути виражений в цифровому вигляді та функціонує як засіб обміну, збереження вартості або одиниця обліку, що заснований на математичних обчисленнях, є їх результатом та має криптографічний захист обліку. Криптовалюта для цілей правового регулювання вважається фінансовим активом. Законопроект поданий як альтернативний до проекту Закону України «Про обіг криптовалют в Україні» (реєстр. № 7183 від 06.10.2017 р.). Разом з тим слід вказати, що даний проект виходить з дещо інших позицій, ніж проект № 7183, виходячи з того, що ринок криптовалют по суті є частиною ринку фінансових послуг. Це, зокрема, підтверджується тим, що у проекті встановлюється, що «криптовалюта для цілей правового регулювання вважається фінансовим активом» (пункт 1 частини 1 статті 1 проекту); визначенням того, що професійними учасниками ринку криптовалют є криптобіржі та інші фінансові установи, що надають фінансові послуги на ринку криптовалют (пункт 6 частини 1 статті 1 проекту); запровадженням Регулятора, який здійснюватиме державне регулювання ринку криптовалют та діяльність професійних учасників на ньому (стаття 6 проекту); наданням можливості випуску обігу деривативів на криптовалюту (стаття 19 проекту) тощо;

3) «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні)» (№ 7246 від 30.10.2017), внесений на розгляд народним депутатом України С. В. Рибалкою;

4) «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні» (№ 9083 від 14.09.2018), внесений на розгляд народними депутатами України О. П. Мушаком, О. П. Продан, О. І. Данченком та ін.;

5) «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні» (№ 9083-1 від 27.09.2018), внесений на розгляд народним депутатом України Ю. Б. Дерев'янком.

На сьогоднішній день усі ці законопроекти були відкликані, підставою чого послугувала подача до Верховної Ради України Проекту Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо оподаткування операцій з криптоактивами від 15.11.2019 р. № 2461 (ініціатори О. С. Жмеренецький, Є. В. Чернів, М. В. Крячко та ін.). В Законопроекті дається визначення криптоактива як виду віртуального активу у формі токenu, який створюється, обліковується та відчужується в розподіленому реєстрі та не посвідчує майнових та/або немайнових прав власника криптоактиву. Віртуальним активом є особливий вид майна, який є цінністю у цифровій формі, яка створюється, обліковується та відчужується електронно[42].

Незважаючи на те, що законопроект не містить визначення терміну «віртуальна валюта», з тексту стає зрозуміло, що віртуальні активи є синонімом поняття «віртуальна валюта (криптовалюта)». Основна мета законопроекту № 2461 полягає в отриманні державою податку, який повинен нараховуватись на позитивний фінансовий результат за операціями з криптоактивами. Отже, якщо даний законопроект буде розглянутий та прийнятий у якості закону, то в Україні віртуальна валюта буде віднесена до активу, тобто до сукупності майна, яке належить фізичній або юридичній особі.

У грудні 2019 року Верховна Рада ухвалила в цілому законопроект 2179 про фінансовий моніторинг криптовалюти згідно положень якого всі фінансові операції з віртуальними активами на суму понад 30 000 гривень перевірятимуться заради протидії тероризму та відмиванню грошей [43]. Проте визначення поняття

криптовалюти у ньому не наводиться. У ньому наводиться лише поняття віртуального активу під яким розуміється цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей.

Про криптовалюту йдеться й у інструкції НАЗК. Згідно з інструкцією, криптовалюти є різновидом віртуальних активів. Відповідно до визначення, що наводиться у стандартах Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), віртуальним активом є цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або передавати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей. Віртуальні активи не охоплюють цифрове вираження стандартних (фіатних) валют, цінних паперів та інших фінансових активів.

Криптовалюта як вид віртуальних активів є активом, що створюється, обліковується та відчужується в розподіленому реєстрі та не посвідчує майнових та/або немайнових прав власника криптовалюти. Під розподіленим реєстром можна розуміти електронну базу даних, що містить записи про виконані операції, і яка формується, зберігається та оновлюється на основі алгоритмів, що забезпечують узгодженість даних між усіма програмно-технічними комплексами, які підтримують функціонування такої бази даних. Іншими словами, криптовалюти – це цифрові (віртуальні) гроші у формі токенів, що створені та обліковуються у розподіленому реєстрі [40].

Зауважимо, що описана правнича невизначеність криптовалюти та відсутність правового регулювання її обороту є неприпустимою, оскільки залишає певний пласт економічної діяльності без чітких юридичних орієнтирів у вигляді норм права, що дає можливість суб'єктам операцій подібного роду захищати свої права за допомогою чинного законодавства, що приводить до порушення основних засад цивільного законодавства, заснованих на визнанні рівності учасників регульованих їм відносин, недоторканності власності, свободи договору, необхідності безперешкодного здійснення цивільних прав, свободи підприємницької діяльності, незабороненої законом, забезпечення відновлення

порушених прав, їх судового захисту, справедливості, добросовісності та розумності. При цьому в розумінні ст. 177 ЦК України різні види криптовалюти належать до об'єктів цивільних прав і можуть розглядатися як інше майно, внаслідок чого їх оборот має бути відповідним чином урегульований, виходячи з їхньої природи, відповідно до основних завдань цивільного законодавства України.

Вирішення цього завдання на законодавчому рівні зумовлено також тим, що незалежно від ставлення до використання криптовалюти, яке в Україні й в інших країнах світу варіюється від різко негативного до прихильно позитивного, обіг віртуальних грошових одиниць не тільки існує, але й продовжує все активніше розвиватися, залучаючи до своєї орбіти все більшу кількість суб'єктів – користувачів Мережі.

З урахуванням того, що де-факто обіг різних видів криптовалюти вже протягом низки років існує в тому числі й в Україні, хоча віртуальні грошові одиниці й не визнані сьогодні об'єктом цивільних прав і не розглядаються законом як платіжний засіб, проте є предметом численних і, на жаль, не завжди законних транзакцій, – питання законодавчої регламентації їх статусу й обороту на території держави справедливо визнається нагальною потребою. І таке продиктовано саме необхідністю унормування відносин, що виникають у результаті використання різних видів криптовалюти. Своєю чергою, врегулювання обігу криптовалют також буде сприяти зниженню кількості протиправних операцій та захисту суб'єктів – учасників цього обороту, контролю за ними й оподаткуванню.

Зазначене свідчить про необхідність активізації діяльності держави у напрямку правового регулювання криптовалюти в Україні [59, с.209].

З огляду на вказане, на нашу думку, необхідною є розробка нового проекту закону стосовно питання обігу криптовалюти та подальше його прийняття. Через невизнання криптовалюти законодавством нашої країни вона стає об'єктом незаконних дій. З огляду на вказане вище, за доцільне видається прийняття законодавчих актів щодо регулювання правового статусу і обертання

криптовалюти, формування правової позиції щодо майнінгу, запровадження дієвого механізму регулювання криптовалютних бірж [5, с.35]. При цьому, перш за все, потрібно внести «майнінг» в класифікатор видів економічної діяльності України, вивести з тіні, де «майнінг» зараз знаходиться [33].

Визначення на законодавчому рівні потребують поняття та види криптовалюти. Зокрема, структурна класифікація tokenів при імплементації її у законодавство, дозволила б спростити цивільний оборот даних інструментів та здійснювати держателями tokenів операції з ними легально у межах правового поля [57, с.59].

На нашу думку, у законодавстві України є необхідність внесення змін до Цивільного кодексу України, щодо розширення поняття «об'єкти цивільного права», та внесення окремого поняття «криптовалюта». Саме доповнення таких термінів дозволить громадянам вільно користуватися, охороняти і користуватися новітніми технологіями, знаючи що держава охороняє результати інтелектуальної, творчої діяльності, та прирівняю до них засоби індивідуальної власності.

При цьому, необхідно зазначити, що у світовій практиці є різні приклади вирішення проблем, пов'язаних з правовим регулюванням криптовалюти. У штаті Вашингтон цифрова валюта – це об'єкт грошових переказів у зв'язку з вимогами Закону «Про уніфікацію грошових послуг». На федеральному рівні Служба протидії фінансовим злочинам Казначейства США (Financial crimes enforcement network), функції якої полягають у протидії відмиванню грошей, визнала Bitcoin як «форму грошей», майнерів прирівняла до «бізнесу з обслуговування грошей» (money service business), вказавши на необхідність їх реєстрації. За невиконання встановлених вимог винним особам загрожує відповідальність. Служба внутрішніх доходів США (Internal revenue service) прирівняла BTC до власності та встановила порядок його оподаткування. У вересні 2015 року Американська державна комісія, яка займається біржовими ф'ючерсними контрактами прирівняла біткоїн до біржових товарів. На федеральному рівні розроблений законопроект, який запроваджує 5-річний мораторій (з 15 червня 2015 року) щодо

регулювання цифрових валют (Cryptocurrency Protocol Protection and Moratorium Act). Мета законопроекту проаналізувати сутність та практику використання такого явища як криптовалюта, а лише тоді напрацювати її правове регулювання [53, с.239-240].

У різних країнах правове регулювання криптовалют істотно відрізняється, варіюючись від прямої заборони, визнання криптовалюти товаром до прийняття її в якості засобу платежу [41, с.112]. Можна сказати, що поки що єдиного рішення щодо подальшої стратегії розвитку криптовалюти у світі не існує, а розвиток і становлення криптовалюти в різних країнах світу з кожним днем дедалі активніше впроваджується по всьому світу [66, с.125].

Віртуальна валюта - це величезна кількість обчислювальних потужностей та цифрових активів. На етапі науково-технічного процесу криптовалюта завойовує стабільні позиції на міжнародному ринку. Швидкий розвиток викликає подальше збільшення можливостей та зацікавленості мас. Врешті-решт це може призвести до аварії. Якщо цінова стабільність криптовалюти досягнута, її можна використовувати в міжнародних транзакціях, а не лише для спекулятивного вигоди. Однак це питання вже буде безпосередньо пов'язане з легалізацією нової валюти та визнанням її центральними банками як засобом обміну або збереженням співвідношення ціни та якості. У сучасний час розвиток криптовалют почав значно впливати на фінансову та економічну безпеку держав.

Таким чином, криптовалюту варто розуміти як різновид цифрової валюти, емісія та облік якої засновані на асиметричному шифруванні і застосуванні різних криптографічних методів захисту.

Криптовалюта не підпадає під законодавчі визначення електронних грошей, платіжних засобів, валютних цінностей, грошових сурогатів, цінних паперів, інформацію, об'єкти права інтелектуальної власності, результати робіт, послуг. У той же час, криптовалюта може бути об'єктом цивільних відносин як інше нематеріальне благо.

Правнича невизначеність криптовалюти та відсутність правового регулювання її обороту є неприпустимою, оскільки залишає певний пласт

економічної діяльності без чітких юридичних орієнтирів у вигляді норм права, що дає можливість суб'єктам операцій подібного роду захищати свої права за допомогою чинного законодавства, що приводить до порушення основних засад цивільного законодавства, заснованих на визнанні рівності учасників регульованих їм відносин, недоторканності власності, свободи договору, необхідності безперешкодного здійснення цивільних прав, свободи підприємницької діяльності, незабороненої законом, забезпечення відновлення порушених прав, їх судового захисту, справедливості, добросовісності та розумності.

Вирішення цього завдання на законодавчому рівні зумовлено також тим, що незалежно від ставлення до використання криптовалюти, яке в Україні й в інших країнах світу варіюється від різко негативного до прихильно позитивного, обіг віртуальних грошових одиниць не тільки існує, але й продовжує все активніше розвиватися, залучаючи до своєї орбіти все більшу кількість суб'єктів – користувачів Мережі.

2.2. Особливості здійснення прав на використання криптовалют

Незважаючи на правові колізії, деякі банки України працюють з системою Bitcoin. Вивід Bitcoin на карту банку України - це один з найбільш зручних і швидких способів конвертувати Bitcoin. Заявка обробляється всього протягом декількох робочих годин, після чого гроші зараховуються на карту згідно з регламентом банку. З Bitcoin в Україні працюють Приватбанк, Ощадбанк, Альфа банк, Сбербанк Росії, ПУМБ, Креді Агріколь, Фідобанк [30].

Разом з тим, сьогодні в Україні розрахуватися біткойнами можна за послуги та товари таких підприємств, як: кав'ярня Kava Like, м. Київ; магазин кліматичної техніки «Печі. Каміни», м. Київ; агентство нерухомості Gek, м. Одеса; – туристична компанія Blitz Travel, м. Київ; школа сучасної флористики Asant Studio, м. Київ; IT-компанія Silența Tech, м. Київ; креативне агентство VIDEOFABRIKA, м. Київ; Міжнародна федерація захисту прав водія, м. Київ;

інтернет-магазин акумуляторів 12v.ua, м. Київ; магазин «Натуральні продукти», м. Київ [8, с.574].

Тобто це об'єкти малого та середнього бізнесу, які отримали інноваційну форму розвитку і мають перспективи щодо розширення своєї діяльності та підвищення прибутку. Окрім цього, за біткоіни можна купити білети в театр та кіно, розрахуватися за послуги адвоката, ремонт техніки за бізнес-пропозиції (а точніше, стартапи від компанії Yaware).

За 2016 р. попит на біткоін в Україні зріс у п'ять разів: тижневий обсяг торгів збільшився з 500 тис. грн до 2,5 млн грн. Зростання попиту тривало і протягом 2017 р. Купівля біткоіна за гривню на біржах на разі коштує українцям 0,25-1,5 % залежно від суми угоди. З метою зацікавлення споживачів, українські обмінні пункти, що спеціалізуються на біткоінах, не залишають спроб організувати продаж криптовалюти через платіжні термінали. Однак власники останніх на це досі не погоджуються, побоюючись санкцій з боку НБУ [51].

Купити біткоіни в Україні можливо в терміналах компаній «Туте» та «ІВох». При цьому, з юридичної точки зору, ці мережі не займаються продажем криптовалюти, а лише реалізують ваучери, що містять коди активації, які покупець може обміняти на біткоін на сайті обмінного пункту. Таким чином, ця транзакція подібна поповненню мобільного телефону. Різниця полягає у тому, що ідентифікаційний код друкується на чеку. При цьому термінальна мережа за свої послуги отримує комісію розміром 1 % суми купівлі [15].

На сьогодні існує декілька способів використання Bitcoin і криптовалюти загалом. По-перше, це спосіб інвестування і об'єкт інвестування (інвестиційної діяльності). Для прикладу, відбувається публічний продаж криптовалюти ICO (Initial Coin Offering), що є аналогом IPO (Initial Public Offering), через криптовалюту здійснюється збір коштів (краудфандинг/краудінвестинг). Так українська юридична компанія «Axon Partners» в 2016 році внесла BTC в свій статутний капітал. Для отримання прибутку з криптовалюти її потрібно обміняти на фіатні гроші (тип грошей або валюти, цінність яких походить не від власної вартості або гарантії обміну на золото або іншу валюту, а від державного наказу

(fiat) використання їх як засобу платежу) через власні криптобіржі. Так, в Канаді можна створити компанію для обміну криптовалюти у разі, якщо їй відкрити рахунок в банку, зареєструвати в Центрі аналізу звітів та фінансових операцій Канади (Financial Transactions and Reports Analysis Centre of Canada), а її діяльність відповідатиме законодавству щодо протидії легалізації (відмиванню доходів), отриманих злочинних шляхом. Незареєстровані компанії не гарантуватимуть отримання коштів і у разі їх втрати юридичної відповідальності не нестимуть. Також криптовалюту використовують як спосіб розрахунку. Для прикладу, за Bitcoin можна придбати каву в найпопулярнішій американській кав'ярні «Starbucks» або ж ноутбук MacBook на офіційному сайті компанії «Apple Inc.», в Польщі мобільний оператор T-Mobile дозволив поповнювати ним мобільний рахунок і навіть за це додатково надавав безкоштовно 20% від сплачених хвилин тощо.

Існують POS-термінали, банкомати для криптовалюти, криптогаманці та інші стартапи, що обслуговують систему Bitcoin. Їх функціонування є швидшим і дешевшим, ніж банківське обслуговування. Конвертація криптовалюти в фіатну забезпечують Bitcoin-біржі, з якими співпрацюють дані компанії на основі агентського договору [53, с.237-238]. На початку 2017 р. в одному з торговельних центрів Одеси з'явився перший в країні банкомат з обміну криптовалют на гривню [10].

Біткоїни існують, оскільки мають цінність. Біткоїн-адреса – унікальний мінірахунок, через який користувачі (індивідууми і компанії) отримують і відправляють валюту. Виробництво біткоїнів децентралізовано, що властиво мережевій економіці. Програму Bitcoin Core встановлюють громадяни з усіх країн на свої комп'ютери, забезпечуючи цим децентралізацію системи. Біткоїн створює власну глобальну мережу, що вигідно для інвесторів у зв'язку з децентралізацією та меншим рівнем маніпуляцій з боку урядів і банків на відміну від паперових грошей і золота [6, с.29].

Технологія Blockchain забезпечує повну децентралізацію зберігання даних. Загальна база даних транзакцій розподілена між усіма вузлами системи. Це

забезпечує високу безпеку інформації від зовнішніх впливів та форс-мажорних обставин [72, с.244].

Найближчим часом планується поява криптокарт. Ці картки можна буде використовувати як звичайну кредитну картку в магазинах. Тобто використовуйте картки для задоволення щоденних потреб своїх власників. Криптокарти будуть виглядати як звичайні пластикові та дебетові картки, але концепція розрахунків буде іншою. Існує два варіанти здійснення платежу шляхом встановлення спеціальних терміналів або використання створеної платіжної інфраструктури [72, с.245].

Прикладом правозастосування у сфері використання криптовалют є рішення Дарницького районного суду м. Києва [46]. Сторони спору уклали договір обміну товару на роботи, згідно з яким виконавцем (Позивачем) було взято на себе зобов'язання виконати роботи з розробки та створення програмного забезпечення, а замовником (Відповідачем) – передати іншій стороні визначену договором кількість цифрової продукції Bitcoin на загальну суму 10 тис. гривень. Після того, як робота була виконана, а результати передані, обіцяні Bitcoin Відповідач не передав. На думку Позивача, за договором Bitcoin слід було розглядати як товар. Так, «відповідно до п. 1.4 договору товар – це визначена договором кількість цифрової продукції Bitcoin, що є предметом господарського обігу, виробленої в процесі майнінгу та об'єктивно вираженої за допомогою комп'ютерного програмування у формі цифрових записів, облік якої ведеться колективно в публічній базі Blockchain невизначеною кількістю учасників за чітко завданим алгоритмом». Суд визнав, що між позивачем та відповідачем було укладено договір міні. Однак суд відмовив у задоволенні позову з огляду на те, що Bitcoin не можна розглядати як товар. Так, суд зазначив, що «сторони, визначивши предмет договору, який має ознаки віртуального – цифрова продукція Bitcoin – погодили, що він не є предметом матеріального світу, який не має індивідуальних ознак, а тому, оскільки такий предмет договору не можна ідентифікувати, визначити його ознаки матеріального світу – він не може бути об'єктом судового захисту». У продовження даного спору Позивачем була подана апеляційна скарга.

Однак Апеляційний суд міста Києва у своїй Ухвалі залишив рішення суду першої інстанції без змін, вказавши аналогічні підстави для відмови: «Виходячи зі змісту листа Національного банку України та умов договору, можна дійти висновку, що Bitcoin не є річчю та не має ознак матеріального світу[61]. Також Bitcoin не є продукцією, а порядок обігу віртуальної валюти/криптовалюти Bitcoin нормативно не врегульовано». Аргументи Позивача про те, що цифрова продукція Bitcoin – це майнові права, суд визнав безпідставними, оскільки вони не ґрунтуються на нормах чинного законодавства, посилаючись на ст. 3 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», згідно з якою майновими правами визнаються будь-які права, пов'язані з майном, відмінні від права власності, в тому числі права, які є складовими частинами права власності, а також інші специфічні права та права вимоги. Суд дійшов висновку, що Bitcoin не має ознак майнових прав. Із аналізованих судових рішень випливає, що правозастосовна практика не визнає біткоїн ні як товар, ні як майнові права. Однак слід зазначити, що навіть серед регуляторів провідних країн світу немає єдиного підходу до визначення правового статусу криптовалют та регулювання операцій з ними. Саме тому для того, щоб з'ясувати правову природу криптовалюти, варто звернутися до світової законодавчої практики, а також проаналізувати внесені до ВРУ проекти законів, які стосуються правового регулювання криптовалют.

Можна також віднайти справи стосовно поділу майна подружжя. Так, Позивач ОСОБА_1 звернулася до Фрунзенського районного суду м. Харкова з позовом (з урахуванням уточнень від 05.08.2020 року), в якому просить стягнути з відповідача грошову компенсацію половини вартості нематеріальних активів криптовалюти «bitcoin» (2 одиниці) та «ripple» (1000 одиниць) у загальній сумі 263924,61 грн.; стягнути з відповідача готівкові грошові кошти у розмірі 50000 доларів США, еквівалент яких становить 1357180 грн. на день подання позовної заяви; стягнути з відповідача 1/ 2 частину грошових коштів, які були зараховані на банківські рахунки в АТ «Універсал Банк», АТ КБ «ПриватБанк», АБ «Укргазбанк» з моменту укладення шлюбу, а також 1/ 2 частину інших

доходів, які належать подружжю на праві спільної сумісної власності та були приховані відповідачем; стягнути з відповідача витрати, пов'язані з оцінкою майна подружжя на загальну суму 10000 грн.; стягнути з відповідача судові витрати [21]. Станом на 05.10.2020 року справу призначено до розгляду.

Про стягнення боргу за договором позики. Так, у жовтні 2019 р. позивач звернувся до суду із зазначеними позовними вимогами, просить суд стягнути з відповідача на користь позивача суму боргу за договором позики у розмірі 3562645 грн 92 коп.; 3% річних за прострочення повернення за період з 10.02.2018 по 09.10.2019 у розмірі 177449 грн 00 коп.; інфляційні збитки за період з лютого 2018 р. по вересень 2019 р.; грошові кошти за надані за правничі послуги у розмірі 15500 грн 00 коп. та судовий збір по справі у розмірі 10035 грн 00 коп.

Позовні вимоги обґрунтовує тим, що позивач надав у борг відповідачу грошові кошти у розмірі 50000 доларів США 00 центів та 21.10.2017 позичив 11,46 одиниць криптовалюти Bitcoin за курсом 7100 доларів США за одну одиницю вказаної криптовалюти, що дорівнює 81366 доларів США 00 центів, які зобов'язався повернути до 10.02.2018 на підтвердження чого надав позивачу письмову розписку від 07.02.2018, крім цього станом на дату написання розписи вартість одного Bitcoin становила вже 20000 доларів США 00 центів, однак у встановлений договором строк відповідач суму боргу не повернув і на даний час ухиляється від повернення коштів. Суд ухвалив позовні вимоги задовольнити [22].

У справах про аліменти. Так, позивачка звернулася з позовом до відповідача про зміну розміру аліментів, стягнення заборгованості по аліментах та неустойки (пені), посилаючись на те, що вона перебувала у зареєстрованому шлюбі з відповідачем. Від даного шлюбу мають неповнолітнього сина, ОСОБА_3, який проживає з нею та перебуває на її утриманні. Рішенням Франківського районного суду м. Львова від 06 листопада 2017 року стягнуто з відповідача на її користь аліменти на утримання сина у розмірі j зі всіх видів заробітку платника аліментів, але не менше 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, щомісячно до його повноліття, починаючи стягнення з 03.11.2017 року.

Відповідач свій обов'язок по утриманню дитини не виконує належним чином, незважаючи на наявність судового рішення. На даний час їй відові нові обставини, що свідчать про збільшення прибутків відповідача, які ним офіційно не оприлюднюються. Зокрема, відповідач є приватним підприємцем з неофіційним обігом грошей з 2012 року 14979 доларів США щомісячно, має неоподатковуваний прибуток у валюті з майнінгу криптовалюти з 2017 року зі щомісячним прибутком 27766 тисяч доларів [21].

Цікавою є судова практика щодо співвідношення криптовалюти та грошей. Так, до Харківського окружного адміністративного суду звернулося з позовом ТОВ «Єдинаркоїн» з проханням скасувати податкову консультацію Головного управління ДФС у Харківській області стосовно необхідності оподатковувати віртуальну валюту E-dinarcoin податком на додану вартість (далі – ПДВ). У своєму рішенні від 13.10.16 р. № 820/5120/16 [23] суд фактично прирівняв операції з криптовалютами до операцій з грошима. Таке неочікувано прогресивне рішення суд прийняв, спираючись на рішення «Хедквіст проти Швеції» Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) від 22.10.15 р. У цьому рішенні ЄСПЛ зробив висновок про те, що операції з криптовалютами на території ЄС не повинні оподатковуватись ПДВ. Харківський окружний адміністративний суд, наводячи в мотивувальній частині згадане рішення страсбурзького суду, наводив положення вітчизняного законодавства про те, що практика ЄСПЛ є джерелом права в Україні та вказав, що рішення ЄСПЛ можна вважати офіційною формою роз'яснення основних (невідчужуваних) прав кожної людини, закріплених і гарантованих Конвенцією, яка є частиною національного законодавства, та у зв'язку з цим джерелом законодавчого правового регулювання і правозастосування в Україні[50]. Отже, рішення Європейського суду з прав людини мають становити ідеологічно-правову (ціннісну) основу для здійснення правосуддя в Україні. Керуючись окресленою нами аргументацією, суд задовольнив позов, скасувавши податкові консультації Головного управління ДФС у Харківській області. Рішення суду першої інстанції підтримав і Харківський апеляційний адміністративний суд в постанові від 13.12.16 р. №

820/5120/16[23]. Головним управлінням ДФС у Харківській області було подано касаційну скаргу, яка поки що не була розглянута Вищим адміністративним судом.

РОЗДІЛ 3

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТ

Криптовалюти існують більше 10 років, але правовий статус біткоінів (BTC) та більшості інших криптовалют залишається незрозумілим і має різні визначення в різних юрисдикціях.

Наприклад, у Греції, Італії, Латвії, Малайзії та Португалії як і в Україні панує не визначений правовий режим криптовалют. Водночас, близько 40 країн світу або розпочали активну політику з визначення правового режиму криптовалют або вже закінчили цей процес.

Зараз ми більш детально розглянемо країни, де правове регулювання валютної системи допомагає державі розвиватися у новітніх технологіях.

Згідно зі статистикою О.О. Григоревської[16], на сьогодні біткоін представляє сучасну цифрову валюту. Зручність і простота цієї валюти привертають до себе все більше людей із країн, що розвиваються. Однак ставлення держав до біткоінів дуже різний. Ситуація варіюється від явного заохочення до прямих заборон і обмежень. Зокрема, у Німеччині встановлено правовий статус біткоінів як приватних грошей і дозволений безготівковий розрахунок у даній криптовалюті на території. У Хорватії, на думку національного банку, криптовалюта може легально використовуватися в країні, але не може вважатися законним платіжним засобом. В Японії йде розробка норм оподаткування на криптовалютні операції і вивчення крипто валюти на основі біткоіна. Щодо Таїланду, то тут заборонені всі операції з криптовалютою за винятком їх обміну на національну валюту. У Китаї заборонені будь-які операції з криптовалютою для банківських установ та їх працівників, для звичайних громадян заборони немає. США криптовалюту, розглядають як майно і підпорядковують відповідному оподаткуванню. Парламентом Швейцарії прийнято вважати криптовалюту іноземною. У Сінгапурі всі операції з криптовалютою регулюються і відслідковуються державою. У Болгарії всі

операції з криптовалютою оподатковуються за ставкою 10%. За заявою Банку Росії, операції є спекулятивними через відсутність забезпечення та юридично зобов'язаних суб'єктів операцій із криптовалютою. Але прямої заборони на використання немає. У Норвегії криптовалюта визнана біржовим активом, а не валютою. Центральний банк Болівії, заявив: «Незаконним є використання будь-якої валюти, яка не видається і не контролюється урядом або уповноваженим органом». Категорично заборонено використання в Еквадорі, що пояснюється створенням національної системи електронних грошей. У Франції банкам дозволено здійснювати транзакції клієнтів у криптовалюті. У Нідерландах криптовалюта не підпадає під жодне з визначень грошей і тому не асоціюється з ними. Саме тому уряд вважає їх власністю особи та обкладає податком на власність 25%. В Угорщині використання криптовалют не заборонене, однак повідомляється про підвищені ризики їх використання. Нацбанк Угорщини у своєму зверненні 2015 р. прямо застерігає від використання криптовалют, що останнім часом особливо використовуються в Інтернет мережі у функціонуванні систем[74].

У дослідженнях Е.Перець, тільки за перші кілька місяців 2020 року лише у Франції, Німеччині та Австралії органи влади видали рішення з трьома різними тлумаченнями сутності біткойнів: як валюти, фінансового інструменту, який застосовується як засіб обміну між фізичними та юридичними особами, та як цінний папір[35].

США є центром регулювання криптовалют у світі. закони, що регулюють криптоіндустрію, різняться залежно від штату, і федеральні органи влади також трактують і регулюють їх по-різному. Наприклад, мережа боротьби з фінансовими злочинами, яка аналізує транзакції для позначення фінансових злочинів, не вважає криптовалюту законним платіжним засобом. Однак з 2013 року він розглядає фінансові біржі криптовалют як операторів послуг, а токени як «інше майно», яке замінює валюту.

Комісія з цінних паперів та бірж розглядає криптовалюти як цінні папери, а Комісія з торгівлі товарними ф'ючерсами вважає біткоїн товаром і контролює ринок деривативів на криптовалюту.

Згідно зі статтями, 2020 рік розпочався з новин про введення нових обмежень, оскільки міністр фінансів США заявив, що відомство має намір ввести більш жорсткі правила щодо цифрових валют, щоб запобігти підозрілим транзакціям з використанням криптовалют. Але через місяць імміграційне та митне управління, яке бореться з транскордонними злочинами в США, розробило новий метод відстеження неліцензійної криптографічної діяльності та запропонувало Програму розвідки криптовалют на 2021 рік. Програма розвідки криптовалют пропонує нові правила та вимоги щодо оподаткування звітування, щоб відкрити шлях для широкого впровадження технології блокчейн в країні.

Однак у березні цього року в США відбулося значне економічне уповільнення через зусилля щодо стримування COVID-19 і багато хто висловив думку, що криптовалюти можуть допомогти населенню у важкі часи.

Криптовалюти в США не заборонені, але вони все ще не інтегровані у фінансову структуру країни.

Наприкінці березня 2020 року до Конгресу США був поданий законопроект, в якому згадувався цифровий долар у відповідь на пандемію COVID-19, але незабаром він зник з документа, і саме цим. Глен Гудман, автор The Crypto Trader, поділився з Cointelegraph своїм поглядом на ставлення уряду США до національної криптовалюти[74]. За його словами, США можуть втратити все, що стосується крипто:

«Тож американський заклад дуже нервує щодо заохочення будь-яких криптовалют, які можуть загрожувати домінуючому положенню долара у світових фінансах. США насолоджуються тим, щодовгий час називали "надзвичайною привілеєм" можливості друкувати, здавалося б, нескінченні долари та позичати безпрецедентні суми, не викликаючи колапсу долара. Це все тому, що майже кожна інша країна використовує долари як стандарт міжнародної

торгівлі та фінансів. Поки всім потрібні долари, США вільно друкують і позичають, не збиваючи свою валюту».

Отже, враховуючи вищенаведені дослідження, хочеться ще раз наголосити, що криптовалюти є законними на всій території Європейського Союзу, але конкретні норми та стандарти в різних країнах відрізняються. Що стосується податків, більшість країн ЄС керуються рішенням Суду справедливості ЄС від 2015 року, згідно з яким біржі криптовалют повинні бути звільнені від податку на додану вартість[50].

Через всесвітню боротьбу людства за збереження здоров'я, у січні 2020 року набрала чинності 5-а Директива ЄС щодо боротьби з відмиванням грошей, яка вимагала реєстрації бірж криптовалют у фінансових регуляторах та передачі їм адрес клієнтського гаманця. Загалом, ЄС поступово посилює регулювання ринку криптовалют.

Глобальна економічна нестабільність, спричинена новим коронавірусом, вплинула на розвиток криптоіндустрії в Європі, прискоривши прийняття криптовалют у деяких країнах.

Зрозуміло, що кожна країна має своє ставлення до віртуальної валюти; деякі не хочуть сприймати їх таким, яким він є, позначають його незаконним, тоді як інші створюють законодавчу базу і отримують прибуток. Ми сподіваємось, що все країни зрозуміють, що криптовалюта давно вже є частиною нашого життя, і що ми повинні приймати її у будь-якій формі і вигляді. Дейв Ходжсон, головний директор з інвестицій та керуючий директор NEM Ventures, вважає, що легалізація відбуватиметься поступово:

«Ми продовжуватимемо спостерігати за тим, як прогресивні уряди вдосконалюють свої норми та механізми, що дозволяють громадянам використовувати платіжні та неплатіжні рішення блокчейну загалом. Країни, які повільніше застосовували та формалізували ці норми, продовжуватимуть втрачати бізнес та громадян у тих юрисдикціях, які застосовують більш прогресивний підхід. Я вірю, що ці економічні фактори і надалі стимулюватимуть повільніші рухи наздоганяти»

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Здійснивши дослідження правового регулювання криптовалюти в Україні на підставі викладеного в випускній кваліфікаційній роботі матеріалу, можна зробити такі висновки:

1. Встановлено, що криптовалюта вміщує ознаки об'єктів цивільних прав, які містяться в ст. 177 ЦК України. Одночасно з цим, враховуючи специфіку такого об'єкту, висловлюється позиція, що криптовалюта не є річчю в матеріальному сенсі, хоча деякі види криптовалюти можна віднести до «майнових прав».

2. Визначено, що станом на сьогодні існує більше двох тисяч видів криптовалюти. До основних типів віртуальних валют можна віднести конвертовану (відкрита) і неконвертовану (закрита) віртуальну валюту. Найпоширенішою криптовалютою з найбільшою ринковою капіталізацією продовжує лишатись біткоїн. Саме біткоїни зараз досить активно розповсюджуються в Україні, відчужуються та переходять від одних суб'єктів цивільних відносин до інших. Контролювати ці процеси можна лише за допомогою криптографії. Особливістю даного процесу є його анонімність, що робить неможливим обмеження чи навіть встановлення законодавчої заборони використання віртуальної валюти.

На законодавчому рівні потребують визначення поняття та види криптовалюти. Зокрема, структурна класифікація токенів при імплементації її у законодавство, дозволила б спростити цивільний оборот даних інструментів та здійснювати держателями токенів операції з ними легально у межах правового поля.

3. Обґрунтовано необхідність правового регулювання криптовалюти в Україні сьогодні. До чинників, які засвідчують необхідність розроблення норм законодавства, зокрема, можна віднести: неможливість платниками єдиного податку приймати розрахунки безпосередньо в криптовалюті; робота сервісів, де

українці можуть вільно купляти криптовалюту виключно на основі англійського права; створення для органів влади сприятливого простору для зловживань і підміни понять.

На сьогодні потребують нормативного закріплення складові правового режиму криптовалют, зокрема, необхідність законодавчого визначення підстав набуття, закріплення, припинення прав на зазначений об'єкт, його співвідношення з іншими об'єктами у контексті юридичних форм забезпечення оборотоздатності криптовалют, вимоги до правочинів щодо криптовалют та форми і способи захисту прав та інтересів їх сторін, порядок примусової реалізації рішень щодо звернення стягнення на належну боржникові криптовалюту, правовий статус суб'єктів правовідносин, пов'язаних з організацією емісії і обігом криптовалют.

Визначення криптовалюти державою як активу, який має грошову цінність, надало б можливість його власникам захищати свої майнові права на криптовалюту в суді, який сьогодні вважає її віртуальним (неіснуючим) майном.

Доречним також вбачається закріплення на законодавчому рівні саме за особою, яка використовує цифрові гроші для проведення розрахунку, зобов'язання щодо сплати ПДВ.

4. На сьогодні існує декілька способів використання біткоінів і криптовалюти загалом. По-перше, це спосіб інвестування і об'єкт інвестування (інвестиційної діяльності). По-друге, криптовалюту використовують як спосіб розрахунку.

Існують POS-термінали, банкомати для криптовалюти, криптогаманці та інші стартапи, що обслуговують систему біткоін. Їх функціонування є швидшим і дешевшим, ніж банківське обслуговування. Конвертація криптовалюти в фіатну забезпечують біткоін-біржі, з якими співпрацюють підприємства на основі агентського договору.

5. Криптовалюта є законною на всій території Європейського Союзу, але конкретні норми та стандарти в різних країнах відрізняються. Через карантинні обмеження, пов'язані з протидією коронавірусній інфекції COVID-19, у 2020 року

набрала чинності 5-а Директива ЄС щодо боротьби з відмиванням грошей, оскільки масова хвороба прискорила розвиток криптоіндустрії.

З метою удосконалення чинного законодавства України з питань регулювання криптовалюти пропонується внести наступні **зміни та доповнення** до деяких законодавчих актів України, а саме:

- внести зміни до ст. 177 Цивільного кодексу України, що визначає об'єкти цивільних прав, виклавши її в такій редакції: «Об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, у тому числі безготівкові кошти, криптовалюта, бездокументарні цінні папери, майнові права, а також результати робіт і надання послуг, охоронювані результати інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняні до них засоби індивідуалізації (інтелектуальна власність), інформація та інші матеріальні і нематеріальні блага»;

- закріпити в окремій статті Цивільного кодексу України поняття криптовалюти в такій редакції: «Криптовалюта є нематеріальним благом, особливості обігу якого визначаються Цивільним кодексом України. Криптовалюта може бути незабезпеченою або забезпеченою. Незабезпечена криптовалюта не посвідчує жодних майнових або немайнових прав, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав. Забезпечена криптовалюта посвідчує майнові або немайнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав»;

- визначити у спеціальному законодавстві складові правового режиму криптовалют, зокрема: законодавче визначення підстав набуття, закріплення, припинення прав на зазначений об'єкт, його співвідношення з іншими об'єктами у контексті юридичних форм забезпечення оборотоздатності криптовалют, вимоги до правочинів щодо криптовалют та форми і способи захисту прав та інтересів їх сторін, порядок примусової реалізації рішень щодо звернення стягнення на належну боржникові криптовалюту, правовий статус суб'єктів правовідносин, пов'язаних з організацією емісії і обігом криптовалют.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 25.09.2019 року. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/361-20> (дата звернення: 05.10.2020).
2. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001 року № 2346-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2346-14> (дата звернення: 05.10.2020).
3. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15> (дата звернення: 10.03.2020)
4. А. І. Агапова, А. О Сігайов. Вплив криптовалют на фінансову систему в Україні. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2017. №20. С. 134–141.
5. Безверхний К., Кушинова А. Криптовалюта: гроші чи мильна бульбашка? *Бухгалтерський облік і аудит*. 2018. №1. С. 29-38.
6. Белінська Я., Дікарев О. Криптовалюти: сутність, виникнення та закономірності поширення і ціноутворення. *Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування*. 2020. №5. С. 22-32.
7. Біткоїн в Україні: правовий статус. Юридична Газета online. 2016. <http://yur-gazeta.com/golovna/bitcoin-vukrayini-pravoviy-status.html>(дата звернення: 05.10.2020).
8. Брижань І. А., Міняйленко І. В., Метелиця А. С. Роль криптовалют у розвитку міст майбутнього. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. №21. С. 572-576.
9. В Інституті електрозварювання ім.Патона виявили незаконну фабрику Bitcoin. URL: <http://news.finance.ua/ua/news/-/408246/v-instytuti-elektrozvaryuvannya-im-patona-vuyavy-lynezakonnu-fabryku-bitcoin>(дата звернення: 03.10.2020)
10. В Украине появился первый банкомат по обмену криптовалюты биткойна на национальную валюту гривню. URL: [http://fakty.ua/235257-v-ukraine-](http://fakty.ua/235257-v-ukraine)

pojavilsya-pervyj-bankomat-poobmenu-kriptovalyuty-bitkojna-na-nacionalnuyu-valyutu-grivnyu-foto(дата звернення: 05.10.2020)

11. Васильчак С. В., Куницька-Іляш М. В., Дубина М. П. Використання криптовалют в сучасних економічних системах України: перспективи та ризики. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. Сер.: Економічні науки*. 2017. Т. 19. № 76. С. 19–25.

12. Верес І., Ярега Г. Електронні гроші та криптовалюта як засоби розрахунків у сфері електронної комерції. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №11. С. 10-15.

13. Власюк О. С. Фінансова система інформаційної економіки. *Стратегічна панорама*. 2017. №2. С. 9-16.

14. Воскресенская Е. В. О необходимости правового регулирования виртуальных валют. *Вестник Омской юридической академии*. 2018. Т. 15. № 2. С. 148–151.

15. Гатченко Н. А., Исаев А. С., Яковлев А. Д. «Криптографическая защита информации» // СПб: НИУ ИТМО, 2012. С. 35.

16. О.О Григоревська URL: <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/152.pdf> (дата звернення 10.10.2020)

17. Дерун І. А., Склярчук І. П. Онтологічні аспекти сутності криптовалюти та її відображення в обліку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, грудень 2018. № 11(39). С. 163–170.

18. Дудко А. Г., Лов'як О. О. Bitcoin – об'єкт цивільних прав чи інноваційна послуга у сфері розрахунків (цивільно-правове есе). *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. №5. Том 1. С. 97-101.

19. Індивідуальна податкова консультація ДФС від 25.01.2019 р. №282/К/99-99-13-01-02-14/ППК URL: <https://news.dtkr.ua/debet-kredit/portal-news/53507> (дата звернення 20.10.2020)

20. Капліна В. А. Місце криптовалюти в системі об'єкті цивільних прав. *Право та інноваційне суспільство*. 2019. № 1 (12). С. 30-36.
21. Категорія справи № 465/7352/19: Цивільні справи (з 01.01.2019); Справи позовного провадження; Справи у спорах, що виникають із сімейних відносин, з них; про стягнення аліментів. (дата звернення 20.10.2020)
22. Категорія справи № 645/4120/20: Цивільні справи (з 01.01.2019); Справи позовного провадження; Справи у спорах, що виникають із сімейних відносин, з них. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90868687>(дата звернення: 05.10.2020)
23. Категорія справи № 759/18949/19: Цивільні справи (з 01.01.2019); Справи позовного провадження; Справи у спорах, що виникають із правочинів, зокрема договорів (крім категорій 301000000-303000000), з них; страхування, з них; позики, кредиту, банківського вкладу, з них. URL <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88226063>(дата звернення: 05.10.2020)
24. Категорія справи № 820/5120/16: Адміністративні справи (до 01.01.2019); Старі категорії (адм); реалізації податкового контролю. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62075942>(дата звернення: 05.10.2020)
25. Ковальчук Т., Паливода К. Цифрова валюта як віртуальне джерело фіктивного капіталу. *Банківська справа*. 2014. № 1-2. С. 3 – 11.
26. Котицын И. А. Современная классификация криптовалют. *Economics*. 2018. №1 (33). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennaya-klassifikatsiya-kriptovalyut> (дата обращения: 05.10.2020).
27. Кравченко И. М., Постникова М. М. «Криптовалюта: роль в современном мире». URL: <http://клубмгу.рф/wpcontent/uploads/2015/11/Криптовалюта-Кравченко-Илья-Постников-михаил.pdf>. / (дата звернення: 05.10.2020)
28. Кременський О. Правовий режим віртуальної (криптовалюти) в Україні. *Trajectoriâ Nauki = Path of Science*. 2020. Vol. 6, No 4. С.1001-1009.

29. Кудь О. О., Кучерявенко М. П., Смичок Є. М. Цифрові активи та їх правове регулювання у світі розвитку технології блокчейн : монографія. Харків : Право, 2019. 216 с.
30. Лист Національного банку України №29-208/72889 від 8 грудня 2014 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v2889500-14>. (дата звернення: 05.10.2020)
31. Лист Національного банку України № 40-0006/16290 від 22.03.2018 року, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v6290500-18#Text> (дата звернення 05.10.2020)
32. Ліхачов М. Скромна чарівність біткоіна: українські реалії використання криптовалют // Forbes Україна. URL: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1428255-skromnachari-vnist-bitkoina-ukrayinski-realiyi-vikoristannya-kriptovalyut>. (дата звернення: 05.10.2020)
33. Лов'як О., Лозова Т. Окремі аспекти обігу криптовалюти в Україні (цивільно-правовий аспект). *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2018. С. 104-108.
34. Майнінг буде внесено в класифікатор видів економічної діяльності України. Бухгалтер 911. 2018. URL: <https://buhgalter911.com/news/news1036114.html> (дата звернення: 05.10.2020)
35. Назаренко О. В., Ликова В. В. Криптовалюта: інтерпретація, організаційні аспекти державного регулювання та облікового відображення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. №24.
36. Некіт К. Г. Правовий статус криптовалюти України та у світі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. №1. С. 40-42.
37. Нові форми грошей та фінансових активів: становлення, перспективи, ризики. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/13856> (дата звернення 05.10.2020)
38. Овчаренко А. С. Правове регулювання віртуальних активів та криптовалют в Україні: сучасний стан і перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №4. С.200-202

39. Олена Дмитрієва і Антон Бороздин URL: https://bankchart.com.ua/e_banking/statti/oglyad_tsifrovih_kriptovalyut (дата звернення 20.10.2020)
40. Основные принципы работы самой популярной криптовалюты // «Хакер». URL: <https://xakep.ru/2014/02/08/bitcoin-stages/> (дата звернення: 05.10.2020)
41. Особливості відображення відомостей про нематеріальні активи. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/02/12.Osoblyvosti-vidobrazhennya-vidomostej-pro-nematerialni-aktyvy.pdf>(дата звернення: 05.10.2020)
42. Пилипенко І. С. Системний підхід до класифікації системи критеріїв криптовалют. *International Journal of Education and Science*. 2020. Vol.3. No.1. С. 30-40.
43. Посполітак В. В. «Криптовалюта»: об'єктивна реальність та її правове регулювання // Друга всеукраїнська науково – практична конференція «Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного та іт права», м. Львів, 27-28 жовтня 2017 р. С. 209-214.
44. Проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо оподаткування операцій з крипто активами» від 15.11.2019 р. № 2461. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67423]. (дата звернення: 05.10.2020)
45. Проект Закону № 7183-1 від 10.10.2017 «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710. (дата звернення: 05.10.2020)
46. Проект Закону про обіг криптовалюти в Україні. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684. (дата звернення: 05.10.2020)
47. Проект Закону про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення від 25.09.2019 № 2179

URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66949 (дата звернення 20.11.2020)

48. Проект закону про віртуальні активи URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110 (дата звернення 20.11.2020)

49. Рішення Дарницького районного суду міста Києва від 24 березня 2016 року / Справа № 753/599/16-ц // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56686444> (дата звернення: 05.10.2020)

50. Рішення суду справедливості Європейського Союзу щодо оподаткування податком на додану вартість операцій із криптовалютами та коментар до нього від 15 жовтня 2015 року / Справа № 264/14. URL: https://www.sk.ua/sites/default/files/pravo_ukrayini_2018.pdf (дата звернення 30.11.2020)

51. Рішення Європейського суду з прав людини від 22.10.2015 у справі «Гедквіст проти Швеції». URL: https://zib.com.ua/ua/131060-sud_ne_mozhe_zobovyazati_peredati_bitkoini_bo_voni_ne_mayut_.html (дата звернення 30.11.2020)

52. Роббек А. Е. Bitcoin как явление в мировой экономике». *Вестник СВФУ*. 2014. № 6. С. 114-118.

53. Роз'яснення Національного банку України щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти Bitcoin» від 10 листопада 2014 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0435500-14>. (дата звернення: 05.10.2020)

54. Савковська Є. О., Мельничук І. О. Криптовалюта як сучасний фінансовий інструмент. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/4139/1/Савковська.pdf>(дата звернення: 03.10.2020)

55. Самагальська Ю. Я. Криптовалюта: поняття та правова природа // *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного та ІТ права: матеріали другої всеукраїнської науково – практичної конференції (Львів, 27-28 жовтня*

2017 р.). 2-ге вид., перероб. і допов. Львів: Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2017. С. 234-243.

56. Сатоши Накамото. «Биткойн: система цифрової пирингової наливності». URL: https://bitcoin.org/files/bitcoinpaper/bitcoin_ru.pdf (дата звернення: 05.10.2020)

57. Сколько украинцы платят за Bitcoin и как его используют. URL: <https://strana.ua/articles/analysis/64162-skolko-ukraincy-vykladyvayut-za-bitcoin-i-kak-ego-ispolzuyut.html>(дата звернення: 05.10.2020)

58. Скрипник В. Місце криптовалюти в системі об'єктів цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №8. С. 38-43.

59. Сытник И., Бодарева Т. Криптовалюта и ее виды. Проблемы и перспективы использования в мире и Украине. *Формування ринкових відносин в Україні* 2017. №2(189). С. 56–60.

60. Танклевська Н. С., Петренко В. С., Карнаушенко А. С. Економічна сутність та види криптовалюти у світі. *Бізнес-навігатор*. 2017. №4-2(43). С. 133–138.

61. Телестакова А. А., Гненюк І. Ф. Правове регулювання криптовалюти в Україні: сучасні проблеми та виклики// *IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми інноваційного розвитку кластерного підприємництва в Україні»*. 2020. С. 204-209.

62. Тріщук Ю. Л. Криптовалюта як об'єкт цивільних правовідносин // *Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова та 20-річчю з дня створення каф. цив. права № 2 (Харків, 29 листоп. 2019 р.)*.– Харків : Право, 2019. С. 355-358.

63. Ухвала Апеляційного суду міста Києва від 12 листопада 2016 року / *Справа № 753/599/16-ц* // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62052778>(дата звернення: 05.10.2020)

64. Хакімова М. Т. Криптовалюта як специфічний об'єкт цивільних прав. *International Scientific Journal «Internauka»*. URL: <https://www.internauka.com/uploads/public/15678038972952.pdf>(дата звернення: 05.10.2020)
65. Хакімова М. Т. Про співвідношення понять токен та криптовалюта і види токенів. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука» Серія: «Юридичні науки»*. 2020. № 2(24). С. 54.
66. Чаплян С. Виникнення засобів платежу та їх співвідношення із суміжними правовими інститутами. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №7. С. 109-114.
67. Шевченко Л. В. Методика обліку криптовалют в умовах нестабільності діючого законодавства. *Ефективна економіка*. 2020. №1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2020/158.pdf(дата звернення: 05.10.2020)
68. Штепенко К. П., Миргородська А. О. Стан і перспективи розвитку криптовалюти у світі. *Фінансовий простір*. 2018. №2. С. 121-126.
69. Щодо порядку оподаткування доходів деяких операцій: індивідуальні податкова консультація від 25.01.2019 р. №282/К/99-99-13-01-02-14/ПІК. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/pk1952>(дата звернення: 05.10.2020)
70. Burnie A., Burnie J., Henderson, A. Developing a cryptocurrency assessment framework: Function over form. *Ledger*. 2018. Vol. 3. P. 24–47.
71. Boehm F., Pesch P. Bitcoin: A First Legal Analysis – with reference to German and US-American law URL: http://www.zar.kit.edu/ DATA/veroeffentlichungen/237_BTC_final_camready_437e610.pdf. (дата звернення: 05.10.2020)
72. Galetic F. Potocki I. Jakovic B. Virtual Currencies as Payment Method of Contemporary Economy. *International OFEL Conference on Governance, Management and Entrepreneurship*. 2015. P. 1109–1127
73. Glaser F., Zimmermann K., Haferkorn M. et al. Bitcoin-asset or currency? Revealing users' hidden intentions. Twenty Second European Conference on Information Systems. URL:

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2425247. (дата звернення: 05.10.2020)

74. Hughes S. J., Middlebrook S. T., Peterson B. W. Developments in the law concerning stored-value cards and other electronic payments products. *The Business Lawyer*. 2007. P. 237–269.

75. Regulation of Cryptocurrency Around the World. 2018. P. 76-150.

76. List of all cryptocurrencies. URL: <https://bitcointalk.org/index.php?topic=134179.0/> (дата звернення: 05.10.2020)

77. Panova O. O., Leheza Yu. O., Ivanytsia A. V., Marchenko V. V. International Models of Legal Regulation and Ethics of Cryptocurrency Use: Country Review. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. London, 2019. Vol. 22, Spec. Is. 2. P. 1–6.

78. Parshina O., Savchenko Y, Polyanovs`ka B. Problem aspects of financial and economic security in the conditions of development crypt. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2019. Special Issue № 1 (102). P. 243-249

79. A. Shah, Y. Chauhan, B Chaudhury Principal component analysis based construction and evaluation of cryptocurrency index. *Expert Systems with Applications*. 2020. P. 113796.

80. Skatteverket v Hedqvist (Case C-264/14) [2015] BVC 34.URL: https://library.cronerico.uk/cch_uk/bvc/2015-bvc-34(дата звернення: 05.10.2020)